

VELI-MATTI VÄRRI

Kasvatusfilosofia sosialisatiokritiikkinä ja kasvatuksen erityisyyden puolustajana¹

Elämme kriisien ja katastrofien aikaa. Nykyhetken katastrofeista kauhistuttavin, Venäjän hyökkäys Ukrainaan, muuttaa perustavalla tavalla sekä julkisyhteisöjen että kansalaisten tulevaisuuteen suuntautumista. Varustautuminen pahimman varalle on jo tullut tulevaisuusajattelun ohjenuoraksi. Tällöin riskinä on se, että ilmastonmuutoksen torjumiseksi välttämättömät rakenteelliset muutokset painuvat sodan alle. Vihreälle siirtymälle ei kuitenkaan ole vaihtoehtoja, mikäli haluamme elämän jatkuvan elämisen arvoisena ainoalla planeetalamme.

Miksi puhua elämänmuotomme kriisistä? Siksi, että kasvatus ja koulutus, ovat osa valitsevaa järjestystä. Kasvatustieteellisen koulutuksen valtavirta on ollut aina sidoksissa kulloisessakin historiallisessa tilanteessa vallitsevaan hegemoniseen merkityshorisonttiin, jossa tiivistyvät aikakauden keskeiset ihanteet ja periaatteet kansalaisyhteiskunnan viitekehyyksi. Sosialisatiotehtävinä kasvatus ja koulutus ovat kuitenkin ylläpitämisen lisäksi uusintamassa vallitsevia maailmankuvallisia sitoumuksia ja uskomuksia. Ne ovat näin ollen avainasemassa, jotta ihmisen omistava ja tuhoava suhde maailmaan muuttuisi.

Suomalaiset kasvatusyhteisömme aina varhaiskasvatuksesta korkea-asteelle ovatkin, ekososiaalisen sivistyksen nimissä, julistautuneet kestävänsä kehityksen edistäjiksi. Kuitenkin kaikkialla maailmassa koulutuspolitiikka on sidottu talouden ja tuotantotoiminnan välineeksi, ylläpitämään ja uusintamaan talouskas-

vun sekä teknologisen maailmankuvan ideologiaa ja sen ekonomistisen ihmiskuvan oletuksia, vaikka juuri ne ovat johtaneet elämänmuotomme ekologiseen kriisiin. Uusliberalismin hengessä taloudelliset päämäärät ovat nousseet yhä läpäisevämmiin koulutuksen keskeisiksi päämääriksi. Puheenvuoroni perusväite on: kasvatus- ja koulutusjärjestelmä on osa ekokriisin ongelmaa.

Elämänmuotomme perustuu teknologiseen, välineelliseen maailmankuvaan ja sen dualistiseen perusnäkemykseen, jossa ihmissubjekti on kaiken mitta ja maailman keskus. Luontosuhteemme on siten ihmiskeskeinen. Maailma puolestaan on ihmisen resurssivarasto; omistamme puut, järvet, vuoret, meret, eläimet, mineraalit ja jopa sellaiset oliot, joita ei ole vielä edes löydetty. Tarvitaan lähes kaksi maapalloa nykyisen elämäntavan ylläpitämiseksi. Jos kaikki kuluttaisivat kuten suomalaiset, tarvittaisiin noin neljä maapalloa. Vaikka tiedämme elämänmuotomme ekologisesti kestävämmäksi ja tuhoisaksi, pyrkimys jatkaa entiseen tapaan perustuu ongelmien syvätason torjumiseen, etäännyttämiseen ja unohtamiseen-eräänlaiseen kollektiiviseen uneen.

Kasvatus ekokriisin aikakaudella -kirjassani (Värrä 2018) keskeinen näkökulma kestävämmään elämänmuotoon on onkalometafysiikan käsite², jolla viitataan vallitsevan teknologisen maailmankuvan perususkomuksiin ja -sitoumuksiin sekä sivilisaatiomme aiheuttamiin kriiseihin ja ongelmiin, jotka pyrimme torjumaan tai etäännyttämään arkitietoisuudestam-

me. Onkalo on metafora elämänmuotomme torjutusta alitajunnasta. Ongelmien torjunta ja etäännyttäminen perustuvat siihen, että teknologisen ja kulutuskeskeisen elämänmuodon peruskomuksia ei tahdota kyseenalaistaa.

Onkalo ei kuitenkaan ole pelkkä metafora vaan myös todellinen ydinjäteluola. Energiantuotannosta seuraava ylimäärä, ydinjäte, normalisoidaan osaksi järkipäätä, teknologialla hallittavaa prosessia; se haudataan, kätetään ja etäännytetään, jotta voimme jatkaa edistyksen tiellä. Vallitsevaan teknologiseen maailmankuvaan sitoutuneen sosialisointin tarkoituksena on normalisoida kulutusyhteiskunnan uskomukset ja sitoumukset väistämättömiksi itsestäänselvyyksiksi. Tästä syystä uskomme ongelmien ratkeavan joskus tulevaisuudessa paremman ja tehokkaamman teknologian ansiosta. Filosofit Georg Henrik von Wright on kutsunut tällaista totaalista, mukautumaan pakottavaa modernia maailmaa teknosysteemiksi. Onkalometafysiikkaan tuoduttu ominen sallii meidän jatkaa luontosuhdetta, jota luonnehtii ihmiskeskeinen omistusoikeus sekä ongelmien siirtäminen tuleville sukupolville.

Kasvatuksen erityistehtävänä luoda ihmisyyttä

Saksalaisen filosofin ja kasvatusteoreetikon Dietrich Bennerin yleisen pedagogiikan teorian (*Allgemeine Pädagogik*) lähtökohtana ovat ihmisyydelle välttämättömät käytännöt. Ihmiskunnan historiaa hallitsee kuusi perusilmiötä, jotka ovat samalla käytännöllisen elämän välttämättömyyksiä: talous, etiikka, politiikka, estetiikka, uskonto ja kasvatus³. Kaikki kuusi inhimillistä käytäntöä konstituivat yhdessä ihmiselämää, mutta kasvatuksella on tärkein merkitys ihmisyyden ja yhteiselämän luojana. Sen erityistehtävänä on tuottaa valmiuksia ja kykyjä, jotka auttavat selviämään muiden elämäntapojen vaatimuksista. Tässä tehtävässä se on välttämätön ihmiseksi kasvamiselle. Ihmiselle on ominaista sivistyskykyisyys ja kasvatettavuus; ihmisestä voi tulla moraalijärjestyksen subjekti vain kasvatuksen avulla. Pedagoginen

käytäntö on näin ollen kaikista käytännöistä perustavin, koska kasvatus luo ihmisyyttä. Ihmisyyden päämäärä sinänsä – ei väline jonkin muun päämäärän tavoittamiseksi.

Kasvatuksen erityistehtävään kohdistuu myös uhkia, sillä inhimillisten käytäntöjen erityisyyttä ja eroja ei välttämättä tunnusteta tai ymmärretä, vaan eroista huolimatta käytäntöjen tehtävät pyritään funktionaalisesti liittämään yhteen. Käytännöt muodostavat kuitenkin yhdessä yhteiskuntaelämän kokonaispraksiksen (*Gesamtpraxis*) ja samalla inhimillisen yhteiselämän perustan. Kukin käytäntö on itsessään välttämätön ja erityinen, koska sillä on oma tehtäväalueensa, joka ei palaudu toisen käytännön tehtäviin.

Jokainen käytäntö on inhimillistä yhteiselämää rakentavana yhtä alkuperäinen, joten millään käytännöllä ei saisi olla ylivaltaa toiseen nähden. Sosiaalinen todellisuus on sekä yhteistyön että kamppailun alue, siksi inhimillisten käytäntöjen väliset suhteet muuttuvat historian alitusessa liikkeessä. Käytäntöjen tasapaino on toteutumaton ideaali.

Kokonaispraksiksen osana kasvatuksen merkityssisältö kehkeytyy aina suhteessa muihin arvomuotoihin ja yhteiskunnan osajärjestelmiin. Miten siis turvata kasvatuksen erityisluonne ihmisyyttä luovana käytäntönä, ettei se redusoituisi jonkin hegemonisen käytännön välineeksi? Tämä on olennaisesti kasvatusteorian kysymys.

Kasvatusta on pyritty kaikkina aikoina käyttämään vallan välineenä ja sopeuttamisen keinona kulloisenkin ideologisen hegemonian piirissä, milloin uskonnon, poliittisen ideologian tai talouden nimissä. Aina kun sanomme kasvatus, koulutus, lapsi tai oppiminen, lausumme jotakin valtasuhteista, ideologiasta ja kulloisenkin aikakauden moraalijärjestyksen ideasta. Kasvatusta ja sen sosialisointitehtävää kehystää aina aikakauden koulutuspoliittinen konteksti, minkä vuoksi historiallisia eppokeja on mahdollista tulkita toisistaan eroavina erilaisine moraalikasvatuksen tavoitteineen.

Nämä tavoitteet lausutaan pedagogisesti julki eri aikakausien opetussuunnitelma-ajatte-

lussa. Ensimmäisen tasavallan Suomi oli uskonnollis-kansallisten arvojen sfääri, jossa Maalaiskansakoulun opetussuunnitelma tähtäsi sisällissodan jälkeiseen kansalliseen integraatioon. Toisen maailmansodan jälkeisessä tasavallassa opetussuunnitelma-ajattelusta tuli, koulutuspoliittisten kamppailujen jälkeen, osa tasa-arvoon pyrkivää hyvinvointivaltioprojektia. Viimeisimpänä erottuu oman aikakautemme globaalin talouden ylivalta – sen uusliberaali talousfundamentalismi digialustoineen ja kilpailuideologioineen – jossa dominoivat globaali talous ja sen ekonomistinen ihmiskuva mitattavine osaamistavoitteineen.

Ekokriisi kuitenkin vääjäämättä velvoittaa kaikki kasvatusyhteisöt kysymään maailmankuvansa ja päämääriensä perusteita. Ekokriisi on ihmisyiden kriisi ja siten koko ihmissiviliisaation kriisi. Syvimmiltään on kyse maailmankuvan kriisistä, jota kutsun myös ontologiseksi kriisiksi. Ontologialla tarkoitan tässä yhteydessä käsitystä maailman perustavasta olemisen tavasta ja ihmisen osasta maailmassa. Esille tuomani teknosysteemin onkalometafysiikka kuvaa sivilisaatiomme perustavaa ontologista kriisiä: ekokriisi on seurausta väärästä metafysiikasta. Ontologisesta näkökulmasta ihmisen maailmasuhteessa on eri tasoja, joiden erityisyys on tärkeää ymmärtää. Ontologisten tasojen tunnistamattomuus ja siten ymmärryksen yksiulotteisuus saattaa johtaa ihmisen maailmasuhteen väärään tulkintaan, pahimmillaan vääristyneeseen yhteiskuntafilosofiaan ja sen seurauksena kylmään (talous)politiikkaan, joka redusoi yhteiskunnan liikeyritykseksi, jossa auttamistoiminta ja kasvatuskin ymmärretään kaupallisena toimintana.

Kasvatusfilosofiaa kasvatusalan koulutukseen

Teesini kasvatustieteelliselle koulutukselle: kriittisen kasvatusajattelun tehtävänä on ajatella sosialisointia perusteet uusiksi, mikä merkitsee samalla omien maailmankuvallisten sitoumusten kriittistä arviointia ja kriittistä suhdetta teknosysteemin kaikenkattavuuteen.

Tähän kasvatustieteellinen koulutus tarvitsee kasvatusfilosofiaa.

Kasvatusfilosofia ei ole irrallinen kasvatustieteestä eikä filosofiasta, mutta se ei redusoidu kumpaankaan. Esimerkiksi analyttisen filosofian välinein, pelkästään käsiteanalyttisesti, ei saavuteta näkemystä kasvatuksen maailman kompleksisuudesta. Kasvatusfilosofia ei palaudu myöskään etiikkaan. On selvää, että kasvatuksen on oltava kauttaaltaan eettistä, eivätkä kasvatuksen päämäärät saa pyhittää sen keinoja. Kasvatuksen teorianmuodostusta ei kuitenkaan voi palauttaa etiikan teorioihin, koska ristiriitaisista etiikan teorioista ei löydy viimekätisiä ratkaisuja kasvatuksen maailman kysymyksiin. Kasvatusfilosofia on kasvatuksen maailman metafilosofia, joka antaa kriteerit arvioida hyvän kasvatuksen ehtoja.

Kasvatusfilosofia tarkastelee kasvatuksen ideaaleja, päämääriä ja tavoitteita koskevia kysymyksiä. Esimerkiksi tutkimalla empiirisesti, miten ennen on kasvatettu tai miten parhaillaan erilaisissa yhteiskunnissa ja yhteisöissä kasvatetaan, ei ratkaista kysymystä hyvästä kasvatuksesta. Kasvatusajattelussa on otettava kantaa siihen, mitä hyvällä kasvatuksella tarkoitetaan ja mitkä ovat sen toteutumisehdot. Kasvatuksen normatiivisuus tarkoittaa siis sen olemuksellista välttämättömyyttä sitoutua hyvän elämän ideaaliin.

Kasvatusfilosofian perusedilemma on tietoisuus siitä, että kasvatuksen olemuksellinen normatiivisuus ei takaa sen eettisyyttä. Platon kiteytti kasvatussuhdetta ja opetusta luonnehtivan perustilanteen tietämisen ja tietämättömyyden jännitteenä, jonka hän ilmaisee Menonin paradoksissaan. Tietämisen ja tietämättömyyden paradoksi kuuluu kasvatuksen olemukseen. Se on sekä teoreettinen että käytännöllinen ongelma, joka koskee yhtä hyvin hyveiden opettamista kuin kasvatuksen päämääriäkin. Emme ole Sokratesta tai Menonia viisaampia määrittämään, mitä hyve on tai millainen on kasvatuksen päämääränä oleva hyvä elämä. Kuitenkin – jotta kasvatus olisi mahdollista ja eettisesti perusteltua – kasvattajalla on oltava näkemys hyvästä elämästä, vaikka hän

ei lopulta tiedäkään, mitä se varsinaisesti on. (Värri 1997, 2004.)

Jotta kasvatuksen erityisluonteen voisi ymmärtää benneriläisesti tai J. A. Hollon tavalla suhteellisen autonomisena, kasvatustieteilijän on täytynyt jo metaontologisesti ja fenomenologisesti analysoida suhteensa kasvatuksen maailmaan ja sen erityisyyteen. Avainasemassa on siis ontologinen analyysi siitä, mitä kasvatuksella tarkoitetaan, mikä puolestaan edellyttää niin sanottua metaontologista kokonaiskuvaa kasvatuksen suhteesta muihin elämänilmiöihin ja yhteiskunnallisiin käytäntöihin.

Kasvatuksen erityisyyden ymmärtämiseksi tarvitaan sekä ihmisen maailmassa olemisen että kasvatuksen ominaislaadun ontologista analyysia siitä, mikä on kasvatuksen perimmäinen laatu. Immanuel Kantia mukaillen kaikki kysymykset lopulta palautuvat siihen, mikä ihminen on. Kasvatuksessa toteutetaan aina jonkin ihmiskäsityksen mukaisia ihanteita ja päämääriä, jotka sisältävät ontologisia olettamuksia: mitä tarkoitetaan inhimillisellä subjektilla, ja miten tämä subjekti kehkeytyy (alkuperä) suhteessa sosiaaliseen todellisuuteen, toisiin subjekteihin ja ei-inhimilliseen luontoon? Siten kasvatuksen päämäärien asettaminen edellyttää käsitystä siitä, mitä ja millainen ihminen on, mitä pidämme ihmisen kasvussa arvokkaana ja millä perusteilla sekä mistä lähteistä tämä arvokas määrittyy. Viime kädessä on kysymys siitä, millainen on arvokas ihmiselämä. Jokainen sukupolvi joutuu ratkaisemaan suhteensa ihmisyyden probleemaan ja siten tulkitsemaan suhdettaan kasvatuksen ihanteisiin ja päämääriin.

Kasvatustieteen kaikki osa-alueet ja tutkimussuuntaukset sisältävät väistämättä tulokinnan ihmisestä. Jokaisen oppimiskäsityksen, tutkimussuuntauksen ja empiirisen tutkimuksen teoreettisissa ja metodologisissa lähtökohdissa tehdään ratkaisu siitä, mistä näkökulmasta ja millä ehdoin kysymys ihmisestä asettuu. Tämä ratkaisu, vaikka sitä ei pohdittaisikaan, on samalla aina myös ontologinen ratkaisu vahvistaen tietyn ihmiskuvan. Ratkaisun pohtimattomuus tai sen itsestäänselvänä

pitäminen voi johtaa hyvin kohtalokkaiisiin ja ihmisen moninaisuutta tyypistäviin seurauksiin. Ihmisen erheellisen tyypistämisen riski voidaan välttää vain siten, että ihmisten välisessä työssä ja tutkimuksessa kysytään tietoisesti oman ihmiskuvan perusteita. Tämä edellyttää ontologisesti perusteltua näkemystä ihmisestä: annetun ihmiskuvan sijasta perusteltua ihmiskäsitystä⁴.

Mitä seurauksia kasvatustieteelle ja kasvatustieteelliselle koulutukselle voi olla ilman sen perusteiden ontologista analyysia? Se voi tarkoittaa tieteen oman identiteetin katoamista, epäselvyyttä siitä, mitä on kasvatustiede ja mikä ovat sen primaarit lähtökohdat ja ominaisimmat kohteet. Kun kasvatuksen maailman erityisyys katoaa näköpiiristä tutkimuskohteenä ja koulutuksen lähtökohtana, kasvatustiede humanistisena, yhteiskunnallisena ja nyttemmin myös posthumanistisena tieteenä redusoituu yhä yksinomaisemmin esimerkiksi oppimisen ja osaamisen tieteeksi (kasvatusfilosofi Gert Biestan termein *learnification*). Kasvatustieteen identiteetin hämärtyminen johtaa siihen, että tuottavuustavoitteet ja päivän trendit alkavat yhä enemmän korostua tutkijoiden ja opettajien rekrytoinneissa ilman tieteenfilosofista keskustelua kasvatustieteen luonteesta. Lopulta tieteenalan tutkijat eivät enää välttämättä ymmärrä toimivansa kasvatuksen maailman tutkijoina. Kaikesta tästä voi seurata kasvatustieteellisen koulutuksen pirstoutuneisuutta, ja pois saattaa jäädä sellaisia kriittisiä sisältöjä, jotka olisivat olennaisia nuoren opiskelijan maailmankuvan ja kasvatustietoisuuden rakentumiselle.

Ekokriisin posthumanistinen haaste kasvatukselle

Kasvatusteoreetikko, professori Jarmo Toiskallio (2022) viittaa Emmanuel Levinasin ajattelun sanomalla, että filosofian tehtävänä on totaliteetin murtaminen ja olemisen avoimuuden puolustaminen. Vallitseva teknosysteemi on totaliteetti, joka asettuu vaihtoehdottomana määrittäen myös koulutuspolitiikan teknosysteemin ja talouden osaksi. Välineellinen järki

hallitsee. Vihreä siirtymäkin ymmärretään talouskasvun viitekehyyksessä. Teknosysteemin piirissä koulutuspolitiikkamme ei pääse pakkomielteisestä edistysajattelusta. Filosofit Giorgio Agamben on todennut, että uusi yhteiskunta edellyttää uuden aikakäsityksen. Filosofit Jacques Derridaa tulkiten toivo on siinä, että luovumme väärästä toivosta eli siitä, että teknologinen maailma ratkaisee ongelmamme. On järkevää kehittää uutta teknologiaa luonnonvarojen säästämiseksi ja ilmastonmuutoksen hidastamiseksi, mutta on järjetöntä ylläpitää onkalometafysiikkaa. Maailmassa läsnä oleva toivo on mahdollinen, kun opimme luopumaan omistavasta ja hyötykeskeisestä suhteesta todellisuuteen.

Kasvatuksen tehtävänä on luoda toivoa ja luottamusta elämän arvoon ja merkityksellisyyteen⁵. Kuten filosofi ja yhteiskuntateoreetikko Hannah Arendt tähdentää, jokainen lapsi avaa maailman uudelleen. Hän syntyy maailmaan kartoittamattomana mahdollisuutena; hän ei ole pelkkä olemisen laskos tai rakenteeseen uppoava teksti. Maailma, johon lapsi syntyy, on aina jo ideologinen ja poliittinen, mutta kasvatusontologisen analyysin tehtävänä on muistuttaa lapsen maailmassa olemisen alkuperäisestä esipoliittisuudesta (ei vielä -poliittisuudesta) ja siitä, että lapsi velvoittaa aikuismaailman auttamisvastuuseen. Auttamisvastuu on kaikkia ideologioita ja teoretisointeja perustavampaa (Värri 1997, 2004).

Ihmisen osa on tiedostaa ja kohdata elämässä rajallisuus maailmassa, joka jää perimmäisesti mysteeriksi, salaisuudeksi. Tietoisuus elämän rajallisuudesta ja maailman salaisuudesta sisältyy myös jokaisen eettiseen kasvatussuhteeseen. Kasvatusfilosofian tehtävänä on puolustaa olemisen avoimuutta, jossa itää mahdollisuus ihmiskunnan henkiseen aikuistumiseen.

Ekokriisi asettaa kasvatukselle ja sen päämäärille posthumanistisen haasteen. Ihmisen osa maailman keskuksena on kyseenalaistunut; on luotava uusi suhde ei-inhimilliseen luontoon ja toisiin lajeihin. Tai oikeammin on palautettava muistiimme ja kokemuksemme alkuperäinen ja olemuksellinen kietoutumisemme

luontoon. Kasvatustiede ilman kasvatusfilosofiaa ei kykene vastaamaan tähän haasteeseen.

Ekologinen kriisi on ihmisyyden kriisi; se on ihmisen vastuun kriisi. Ekologinen tilanteemme vaatii ihmiskeskeisyyden kriittistä metaeettistä arviointia ja vastuun- ja myötätunnon pedagogista laajentamista ei-inhimilliseen luontoon. Ymmärtäessämme perustavan kietoutumisemme luontoon voimme käsittää, että sen mitä teemme luonnolle teemme myös itsellemme. Ihmisellä on erityinen kyky metaeettiseen arviointiin, tunnistaa erityinen vastuunsa, ymmärtää ajallisuutensa ja oma rajallisuutensa sekä tulkita ja uudelleenarvioida historiaansa ja suunnitella tulevaisuuttaan. Meillä toisin toimimisen mahdollisuus.

Kasvatusfilosofian tehtävä on sekä konservoiva että radikaali: on puolustettava sitä, mikä on ihmisyydessä luovuttamatonta, mutta samalla avattava näköaloja vallitsevan sosialisointin ylittämiseksi ja uudelle, ekologisesti viisaalle elämänmuodolle. Ekokriisin aikakaudella tämä paradoksaalinen vaatimus edellyttää kasvatuksen vapauttamista väärästä metafysiikasta, sen päämäärien uudelleen tulkittamisesta osana teknologisen maailmankuvan yleistä uudelleentulkintaa. Ekologisen viisauden tavoittelemisen vaatii uudenlaisen eettisen kuvittelukyvyyn kehittämistä kasvattajille ja kasvatusyhteisöille.

Viitteet

- 1 Kirjoitus pohjautuu Kasvatustieteen päivillä 24.11.2022 pidettyyn keynote-puheenvuoroon.
- 2 Elämänmuotomme perustuu onkalometafysiikkaan, joka on ajattelussani sekä metafora että elämänmuotomme perusteita kuvaava filosofinen käsite. Onkalometafysiikkaan tuudittautuminen sallii meidän jatkaa luontosuhdetta, jota luonnehtii ihmiskeskeinen omistusoikeus sekä ongelmien siirtäminen tuleville sukupolville. Herbert Marcusen sivilisaatiokritiikkiä käyttäen voi aiheellisesti kysyä, elämmekö elämänvietin (Eros) vai kuolemanvietin (Thanatos) vallassa? (Värri 2018.)
- 3 1. Ihminen luo työn kautta elämänsä edellytykset (talous). 2. Hän toimii yhdessä muiden ihmisten kanssa, mikä edellyttää sääntöjä ihmisten välistä vuorovaikutusta varten (etiikka). 3. Hän suunnittelee ja hahmottelee yhteiskunnallisen tulevaisuutensa (politiikka). 4. Hän ylittää nykyisyytensä esteettisten luomustensa kautta (estetiikka). 5. Hän kohtaa rajallisuuden ongelman, sekä

oman että muiden ihmisten kuolevaisuuden (uskonto). 6. Hän tarjoaa uudelle sukupolvelle valmiudet suunnitella tulevaisuuttaan näillä elämäalueilla, jotta se voi rakentaa toimintansa aikaisempien saavutusten varaan (kasvatus). (Benner 2005, 20–23; Värrä 2018.)

- ⁴ Jos kasvatustieteissä (erityispedagogiikassa) ryhdytään pitämään esimerkiksi neurotieteitä ihmisyyden ongelmien selittävinä perustieteinä, seurauksena voi olla perusteettomia ADHD-diagnoseja ja lääkehoitoa silloinkin, kun on kyse elämäntilanteisuuden ongelmista: esimerkiksi hankalasta perhetilanteesta, kasvuun liittyvistä elämäntaidon ongelmista tai someriippuvuuden aiheuttamasta levottomuudesta. Riskinä on se, että lasten ja nuorten elämäntaidollisia ja kasvatuksellisia ongelmia hoidetaan psyyken lääkkeillä.
- ⁵ Kasvatuksen itseisarvot ja ajaton tehtävä: Kasvatus kietoutuu oman aikansa vallitseviin käsityksiin, ideologioihin, aatteisiin ja valtasuhteisiin, siksi sen arvonäkökulma kehkeytyy eri aikakausien ja erilaisten yhteiskuntien erityispiirteiden sekä vallitsevien ideologisten käsitysten piirissä. Muuttuvista arvojen tulkinnoista huolimatta kasvatustehtävä alkaa jokaisen syntävän lapsen kohdalla uudelleen, ja sen perustilanne on annettuna kaikissa yhteisöissä, kaikkina aikoina. Kasvatuksen tehtävänä on luoda toivoa ja luottamusta elämän arvoon ja merkityksellisyyteen. Sen päämäärä edellyttää käsitystä siitä, mitä ja millainen ihminen on, mitä pidämme ihmisen kasvussa arvokkaana ja millä perusteilla sekä mistä lähteistä tämä arvokas määrittyy. Viime kädessä on kysymys siitä, millainen on arvokas

ihmiselämä. Jokainen sukupolvi joutuu ratkaisemaan suhteensa ihmisyyden probleemaa ja siten tulkitsemaan suhdettaan kasvatuksen itseisarvoihin, hyvyyteen, totuuteen ja kauneuteen. Meidän sukupolvellemme arvokkaan ihmiselämän probleema on asetettu maailmanlaajusten viheliäisten ongelmien aikakaudella. (Värrä 2018.)

Lähteet

- Benner, D. 2005. *Allgemeine Pädagogik. Eine systematisch-problemgeschichtliche Einführung in die Grundstruktur pädagogischen Denkens und Handelns*. 5. korj. painos. Weinheim: Juventa.
- Toiskallio, J. 2022. Toimintakyky, mysteeri, pyhyys. Teoksessa T. Tervasmäki, O.-J. Jokisaari, K. Jurvakainen, J. Kallio, J. Pulkki, P. Takkinen, A. Tammenoksa & J. Varpanen (toim) *Maaailman tärkein tehtävä. Esseitä kasvatuksesta, vastuusta ja toivosta*. Tampere: niin & näin, 99–115. https://netn.fi/sites/www.netn.fi/files/syn_publication/files/maailman-tarkein-tehtava_ekirja.pdf. (Luettu 31.8.2023.)
- Värrä, V.-M. 1997. *Hyvä kasvatus – kasvatus hyvään*. Tampere: Tampere University Press.
- Värrä, V.-M. 2004. *Hyvä kasvatus – kasvatus hyvään*: 5. painos. Tampere: Tampere University Press. <https://urn.fi/URN:ISBN:951-44-5558-4>
- Värrä, V.-M. 2018. *Kasvatus ekokriisin aikakaudella*. Tampere: Vastapaino.